

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

**Srovnání pohádkových a lidových příběhů
bratří Grimmů s Afro-americkými lidovými
příběhy**

Comparison of the Grimm Brothers' Fairy Tales and
African-American Folktales

Vypracoval: Nikola Hložanková
Ročník, studijní kombinace: 4. ročník, AJ-SV/ZŠ
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Linda Kocmichová

České Budějovice 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Srovnání pohádkových a lidových příběhů bratří Grimmů s Afro-americkými lidovými příběhy vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 4. 2014

Nikola Hložanková

.....

Tímto děkuji Mgr. Lindě Kocmichové za odborné vedení této bakalářské práce, průběžné konzultace, trpělivost a především cenné rady.

Anotace

Bakalářská práce Srovnání pohádkových a lidových příběhů bratří Grimmů s Afro-americkými lidovými příběhy se snaží definovat pohádku jako literární žánr, stručně nastínit její historii a vymezit souvislosti mezi lidovou slovesností a lidovými pohádkami a příběhy. Jedním z cílů této práce je charakteristika pohádek bratří Grimmů, popis jejich sběratelské práce a hlavních témat a motivů v jejich pohádkách. Dalším cílem je charakteristika Afro-amerických lidových příběhů a stručné představení jejich sběratelů. Těžištěm této práce je komparace klasických pohádek bratří Grimmů a Afro-amerických lidových příběhů a vyhledání základních podobností a rozdílů, které budou demonstrovány na jednotlivých příbězích.

Klíčová slova: pohádka, lidová slovesnost, bratři Grimmové, Afro-americké lidové příběhy, Roger D. Abrahams

Abstract

The bachelor thesis *Comparison of the Grimm Brothers' Fairy Tales and African-American Folktales* tries to define the fairytale in general, describe its development and relationship between folk literature, fairy tales and folktales. One of the aims of this work is a characterization of Grimm Brothers' fairytales and a description of their collector work and the main themes of their fairytales. Another aim is a characterization of African-American folktales and introduction of their collectors. The main aim of the thesis is based on the comparison of traditional Grimm Brother's fairytales with African-American folktales, the definition of basic similarities and differences and their illustration on the stories.

Key words: fairytale, the folk literature, Brothers Grimm, African-American Folktales, Roger D. Abrahams

Obsah

Úvod.....	8
1. Pohádky bratří Grimmů	10
1.1 Definice pohádky	10
1.1.1 Lidová a literární pohádka	10
1.1.2 Vymezení pohádky	10
1.2 Lidová slovesnost.....	11
1.3 Žánrová diferenciacie a struktura pohádek	12
1.4 Původ a vznik pohádek	13
1.5 Bratři Grimmové	14
1.5.1 Život.....	14
1.5.2 Sběratelství.....	15
1.5.3 Náboženské motivy.....	17
1.5.4 Kritika	18
1.5.5 Walt Disney	18
2. African American Folktales	20
2.1 Sběratelé.....	20
2.1.1 Roger D. Abrahams	20
2.1.2 Zora Neale Hurston.....	20
2.1 Vznik a charakteristika příběhů	21
2.2 Tradice vyprávění.....	22
3. Srovnání pohádkových postav a charakterů v indo-evropských pohádkách a afro-amerických příbězích	23
3.1 Mužské a ženské charaktery.....	23
3.1.1 Hloupý Honza, otrokář Old Master a jeho sluha John.....	23
3.1.2 Brer Rabbit a Anansi the Spider	24
3.1.3 Záporné ženské charaktery v pohádkách	25
4 Motivy a témata v afro-amerických příbězích ve srovnání s indo-evropskými pohádkami.....	26
4.1 Motiv sourozenecké rivality v pohádce Popelka a příběhu The Singing Bones...	26
4.1.1 Popelka.....	26
4.1.1.1 Původní verze Popelky od bratří Grimmů.....	26

4.1.2	The Singing Bones.....	27
4.1.2.1	The Singing Bones podle Rogera D. Abrahamse.....	27
4.1.3	Sourozenecká rivalita.....	28
4.1.3.1	Ženské a mužské charaktery.....	29
4.1.3.2	Motiv odhalení podvodu.....	30
4.1.3.3	Motiv potrestání.....	30
4.2	Vztah mužů a žen v pohádkách a afro-amerických příbězích.....	31
4.2.1	Původní verze Šípkové Růženky od bratří Grimmů.....	32
4.2.2	The Man Makes and the Woman Takes podle Rogera D. Abrahamse.....	32
4.2.3	Aktivita a pasivita ženských charakterů.....	33
	Závěr.....	35
	Summary.....	37
	Bibliografie.....	39

Úvod

Hlavním cílem bakalářské práce Srovnání pohádkových a lidových příběhů bratří Grimmů s Afro-americkými lidovými příběhy je porovnání základních rysů a témat, která se vyskytují v těchto příbězích. Ačkoliv jsou pohádky bratří Grimmů známé téměř po celém světě, dnešní společnost zná tyto příběhy v jejich pozměněné podobě zejména díky filmovým adaptacím, které přispívají k tomu, že originalita těchto příběhů pomalu, ale jistě mizí. Naopak afro-americké lidové příběhy si v naší společnosti nezískaly takovou popularitu jako klasické pohádky bratrů Grimmových a jsou známé spíše pro čtenáře černošské literatury. Především z těchto důvodů si tato práce klade za cíl blíže představit jak lidové pohádky, tak afro-americké příběhy v jejich originálním znění, přiblížit jejich hlavní podstatu a základní témata.

První dvě kapitoly této práce jsou zaměřeny spíše teoreticky a vychází z odborné literatury, jejímž hlavním tématem je folklor (tj. lidová slovesnost), vymezení lidových pohádek a příběhů a práce sběratelů těchto příběhů. Mezi světoznámé sběratele klasických pohádek zde zařazují bratry Jacoba a Wilhelma Grimmovy, kteří stáli u zrodu pohádek a vytvořili jejich typický styl, který je znám dodnes. Sběratelů afro-amerických lidových příběhů je samozřejmě mnoho, např. Roger D. Abrahams, Zola Neale Hurston. V této práci vycházím především z příběhů Rogera D. Abrahamse, který systematicky shromažďoval černošské lidové příběhy a vydal je ve sbírce *African-American Folktales: Stories from Black Traditions in the New World*.

Třetí a čtvrtá kapitola se zabývají především porovnáním jednotlivých příběhů a jejich ústředních témat a motivů. Ve třetí kapitole se zaměřuji na porovnání alespoň některých pohádkových charakterů s postavami z afro-amerických lidových příběhů. Jedná se především o popis kladných a záporných lidských hrdinů, jejich společné rysy a znaky, kterými se liší. V této sekci je zahrnuta i charakteristika typických zvířecích protagonistů Brer Rabbit a Anansi the Spider, kteří se hojně vyskytují v afro-amerických lidových příbězích.

Obsahem čtvrté kapitoly je rozbor jednotlivých témat a motivů a jejich komparace. Jedná se o motiv sourozenecké rivality v pohádce *O Popelce* a afro-americkém příběhu *The Singing Bones*. Ačkoliv hlavní myšlenka těchto příběhů je stejná, liší se v pohledech

na hlavní téma a celkovou situaci. V další části čtvrté kapitoly se zabývám vztahem mužů a žen a jejich rolemi v příbězích. Toto téma je demonstrováno na černošském příběhu *The Man Makes and the Woman Takes* a na známé pohádce o *Šípkové Růžence*. Zde lze najít mnoho odlišností a rozdílů, které je možné sledovat nejen z literárního hlediska, ale mají i hlubší význam. Vypovídají o rozdílech mezi evropskou a afro-americkou společností, o postavení žen, jejich emancipaci a snaze o vyrovnání se mužům.

1. Pohádky bratří Grimmů

1.1 Definice pohádky

1.1.1 Lidová a literární pohádka

Vymezit a definovat pohádku jako literární žánr bylo vždy předmětem sporů mezi literárními odborníky a kritiky. Před vytvořením samotné definice je důležité si uvědomit rozdíl mezi ústní lidovou pohádkou a literární pohádkou. Jens Tismar, jeden z prvních německých odborníků, analyzoval literární pohádky a vymezil hlavní rozdíly, které odlišují literární pohádky od pohádek lidových (Zipes 2002: xv).

Literární pohádka si během svého vývoje přivlastnila mnoho motivů, prvků a kreseb pocházejících z lidové slovesnosti, ale i přesto se od lidové pohádky značně odlišují od pohádek literárních. Literární pohádka je uměle vytvořená jedním známým autorem, zatímco lidové pohádky vznikaly mezi lidmi, jejich autor byl anonymní, původně neměly psanou podobu a tradovaly se ústně.

Povaha a význam lidových pohádek závisí hlavně na vývoji komunity nebo společnosti, ve které tyto pohádky vznikají. Ústní lidové příběhy sloužily především ke stabilizaci a zachování víry, společných zákonů, hodnot a norem ve společnosti. Ústní lidové příběhy vždy hráli určitou roli v socializaci a akulturaci posluchačů. Lidové pohádky sloužily k tomu, aby napovídaly lidem, jak se chovat v určitých situacích a využívat příležitostí, které jim život nabízí (Zipes 2002: xix).

1.1.2 Vymezení pohádky

V odborné literatuře existuje několik definic, které se snaží vymezit pohádku jako literární žánr. Slovník literární teorie (1984: 281) definuje pohádku jako literární žánr lidové slovesnosti, pro který jsou typické určité prostředky, které pohádkový styl vymezují. Mezi tyto prvky se řadí např. ustálené vstupní a závěrečné formule (*za devatero horami...*, *...a žili šťastně až do smrti*), přirovnání a přívlastky, trojitě opakování apod.

Podobně pohádku vymezuje i Čeňková (2006: 107), která dodává, že pohádka vznikla na základě starodávných vyprávění o světě, které vznikly z bájných představ lidstva a týkají se zejména touhy po naplnění dobra.

Další z definic uvádí, že pohádka je velmi stará literární forma původně ústního podání, která se opírá o zázračné, fantazijní a silně hyperbolizované děje a jevy (Grimmové 1988: 277).

Černoušek se zabývá především psychologickým významem vyprávění a pohádek a rozdílem v jejich pochopení u dětí a dospělých. Nejdůležitější funkcí pohádky je strukturovat skutečnost, tzn. vnést do dětské mysli určitý smysl a řád, jednoduše vymezit rozdíl mezi dobrem a zlem, pochopit zápletky, které jsou součástí každodenního života, a tím vytvořit srozumitelné obrazy, kterým děti rozumí (Černoušek 1990: 9).

Ačkoliv neexistuje jednotné vymezení pohádky, definice pomáhají blíže určit pohádku jako literární žánr. Téměř ve všech pohádkách se objevují nadpřirozené jevy, boj dobra se zlem, který vyústí v určité morální ponaučení, které s sebou pohádka nese.

1.2 Lidová slovesnost

Pohádka je tedy žánrem ústní lidové slovesnosti. Mluvíme-li o lidové slovesnosti, jedná se o tvorbu, která vzniká bez písemné fixace a traduje se ústním podáním (společně s hudbou, tancem, výtvarným uměním a filozofickými názory lidu je součástí folkloru, tj. lidová duchovní kultura).

V minulosti tvořili vypravěči především z příběhů a představ kolujících mezi lidem. Tyto příběhy si ovšem vypravěči různě pozměňovali, rozšiřovali a podřizovali je světovému názoru a náboženství. Jména autorů nebyla při ústním tradování uváděna, a proto vypravěči nejsou známi a zůstávají v anonymitě. (Vlašín 1984: 115)

Lidové pohádky, vytvořené z lidských zkušeností a především z lidské umělecké tvořivosti, popisuje Černoušek jako nadčasové literární útvary, jejichž existence přetrvává od dávných dob až dodnes (Černoušek 1990: 12).

1.3 Žánrová diferenciacie a struktura pohádek

Pohádky je možné rozdělit z hlediska jejich žánru do několika skupin (Vlašín 1984: 281). Mezi neznámější a nejběžnější se řadí:

Pohádky kouzelné (též fantastické), které jsou inspirovány zejména rodovými mýty a magickými obřady. Mezi základní znaky těchto pohádek řadíme vítězství dobra nad zlem, slabšího nad silnějším, moudrého nad hlupákem, apod. V *pohádkách zvířecích* jsou hlavními postavami zvířata, která jednají a vystupují jako lidé. Zvířata ztělesňují lidské vlastnosti (např. liška – lstivost, sova – moudrost), a proto tyto personifikace často působí alegoricky a mravoučně. *Pohádky legendární* naivním a jednoduchým způsobem líčí příběhy biblických postav a postupné putování jejich duší do nebe. Jsou tedy úzce spojeny s náboženstvím a duchovním životem. *Pohádky novelistické* se svojí formou podobají novele. Hlavní postavou v těchto pohádkách bývá prostý člověk z lidu.

Z tohoto rozdělení je zřejmé, že mezi klasické pohádky bratří Grimmů se z hlediska žánrů řadí zejména pohádky kouzelné a zvířecí.

J.V. Propp analyzoval strukturu zápletek v pohádkách a poukázal na určitou „univerzalitu pohádkové dění“. Dospěl k závěru, že v každé z pohádek se objevují tyto hlavní kategorie činnosti:

Děj začíná přípravnou sekcí, ve které se formuluje základní forma zla. Dále do děje vstupuje hrdina a síla, která působí proti němu. Dalším prvkem je přítomnost magického činitele, který více či méně „kontroluje“ hlavního hrdinu, který bojuje s nositelem zla. V první fázi boje hrdina většinou prohrává a nositel zla se stává vítězem. Hlavní hrdina prochází řadou zkoušek, řeší obtížné úkoly a v závěru ničí nositele zla. Následuje trest pro zlé síly a zároveň oslava hrdiny, která v mnoha případech končí svatbou (Černoušek 1990: 24).

Běžná dějová linie pohádek bratří Grimmů (Zipes 2002: 62):

1. Hlavní hrdina odchází do světa.

2. Ve světě je účastníkem několika setkání (obvykle tří), ve kterých hlavní hrdina pomáhá chudým lidem nebo bytostem, které jeho pomoc potřebují, a na oplátku od nich získává dary, kterých využije ve svém dalším putování po světě.
3. Hlavní hrdina se setkává se silnou osobou, bytostí nebo postrachem, který mu vyhrožuje zbavením štěstí a úspěchu.
4. Hrdina pomocí svého důvtipu použije dary, které obdržel, nebo přivolá bytosti, kterým na začátku svého putování pomohl.
5. Hrdina získává odměnu ve formě bohatství a sňatku.

K tomuto strukturálnímu přístupu by měli jak odborníci, tak samotní čtenáři přistupovat opatrně, protože zejména v Evropě existuje nespočetně mnoho témat a zápletek, které se v pohádkách objevují. Jestliže existuje jeden konstantní znak, který se v pohádkách objevuje, jedná se o jakousi zázračnou transformaci. Každá postava a každá věc se v pohádkách může pomocí magie proměnit. V pohádkách také často dochází ke změně sociálního postavení postav. Člověk z prostého lidu získává bohatství, obyčejná dívka se provdá za prince apod. (Zipes 2002: xvii).

1.4 Původ a vznik pohádek

Dodnes není přesně jisté, ve které národní kultuře pohádka jako taková vlastně vznikla. Nejstarší ucelené pohádkové soubory pochází z oblasti indické, perské a arabské. Již v 8.-12. století tradovala v ústním podání arabská sbírka příběhů *Tisíce a jedné noci*, která svou definitivní psanou podobu získala na počátku 16.století (Grimmové 1984: 278).

Na evropském kontinentě vlastní historie pohádky jako literárního útvaru začíná až kolem roku 1700, avšak ani v této době zde pohádky neměly ucelenou formu, neustále se diferencovaly, získávaly nové funkce a přizpůsobovaly se novému publiku (Grimmové 1984: 278).

Existuje několik teorií o původu a vzniku pohádek, které sleduje tzv. srovnávací folkloristika. Jedná se o teorii mytologickou, antropologickou, migrační a historicko-geografickou. Němečtí sběratelé a vědci Jacob a Wilhelm Grimmové, kteří položili základy pohádkoslovnému bádání, vycházeli hlavně z mytologické teorie. Lidové pohádky považovali za zbytky starých indoevropských mýtů. Z českých autorů, kteří se opírali a mytologickou teorií můžeme jmenovat např. Karla Jaromíra Erbena (Čeňková 2006: 108).

K povýšení pohádky na plnohodnotný literární žánr došlo na počátku 19. století především v německém romantismu. Byly vydány pohádky v původně relativní podobě a to ve sbírce *Pohádky Bratří Grimmů* (Grimmové 1984: 278).

1.5 Bratři Grimmové

1.5.1 Život

Jacob (1785 – 1863) a Wilhelm (1786 – 1859) Grimmové byli zejména sběrateli lidové slovesnosti, ale také filology se širokými historickými znalostmi. Položili základy nejen pro vývoj germanistiky a folklorního bádání, ale také pro literární zpracování pohádek (Čeňková 2006: 123).

Ačkoliv byli Jacob a Wilhelm velice povahově rozdílní – Jacob byl introvert, vážný a rozhodný člověk; Wilhelm byl naopak velice společenský a družný – po smrti jejich otce a dědečka byli bratři odkázáni jeden na druhého a tvořili nerozlučnou dvojici. Grimmové byli zarytí křesťané; pracovití, vysoce disciplinovaní, striktně dodržovali křesťanskou morálku a zákony. Oba věřili v zásady osvícenství a jejich způsob života, chování, způsoby a dokonce i styl oblékání, jim umožnil to, aby byli přijímáni tehdejší buržoazní společností a aristokracií. Ačkoliv chtěli oba bratři pokračovat ve šlépějích svého otce a studovat právo, profesor Friedrich Carl von Savigny, který kladl důraz na historicko-filologické aspekty práva, je přivedl na studium německé literatury a folklóru (Zipes 2002: 7).

1.5.2 Sběratelství

Bratři začali systematicky shromažďovat lidové příběhy, pohádky a další materiály v letech 1806 – 1810. V počáteční fázi vybírali pohádky ze starých knih a využívali pomoci přátel a známých, kteří jim vyprávěli lidové pohádky ze svého dětství a z okolí jejich bydliště. Jejich hlavním záměrem bylo odhalit základní pravdy německého kulturního dědictví, které podle bratrů spočívalo právě v lidových pohádkách a příbězích. Moderní literatura pro bratry představovala literaturu uměle vytvořenou, takže nemohla přesně vyjádřit skutečný základ lidové kultury a lidských zkušeností (Zipes 2002: 10).

Bratři Grimmové sbírali své příběhy řadu let především z ústního podání a jejich hlavní inspirací byly lidové pohádky. Sesbíraný materiál dále třídili a postupně jej přetvářeli v literární text. Tyto příběhy byly poprvé vydány v letech 1812 – 1815 pod názvem *Kinder-und Hausmärchen*.

Při vydání sbírky pohádek se oba bratři shodli ve svých představách: snažili se o to, aby pohádky měly určitou strukturu a jasnou stylistiku; pohádky oživovaly přidáváním přídavných jmen, přímých dialogů a ilustrací; přidávali psychologické motivy a naopak vynechali prvky, které by mohly ubírat na venkovském a prostém rázu pohádek (Zipes 2002: 30).

Koncepci prvního vydání určoval hlavně Jacob. Jeho cílem bylo vydat nejen knížku pro děti, ale také se snažil o zachování autenticity lidových příběhů a trval na zachování originality národních a kmenových mýtů (Grimmové 1984: 278).

Zůstává ovšem otázkou, jak moc jsou tyto příběhy originální a v jakém měřítku se po dobu ústního tradování měnily. Lidoví vypravěči si pohádky s oblibou obměňovali a přizpůsobovali je dané době a danému publiku.

Editorskou práci od druhého vydání z roku 1819 převzal Wilhelm, který v textech prováděl určité úpravy. Do příběhů začleňoval dialogy, lidová rčení a snažil se také o posílení křesťanské symboliky. Wilhelm také usiloval o to, aby pohádky v jejich sbírce byly vhodnější a přijatelnější pro dětské čtenáře, proto dost omezil nebo úplně vynechal některé erotické pasáže. Bratři silně redukovali erotické a sexuální prvky, které by mohly

urážet a pohoršovat morálku střední třídy a naopak přidali mnoho křesťanských výrazů zdůrazňujících patriarchální ráz této doby (Zipes 2002: 46).

Těmito úpravami Wilhelm určitým způsobem redukoval autentičnost příběhů, ale také vytvořil charakteristický pohádkový styl, který známe dodnes.

Bratři Grimmové vědomě navrhli svou sbírku pro dvě cílové skupiny tak, aby byla snadno uchopitelná pro děti i dospělé. Jejich příběhy jsou většinou krátkého rozsahu a jsou konstruovány tak, aby prokazovaly ctnosti hlavního hrdiny, který se učí, jak využívat magie k tomu, aby uspěl ve svém životě, což ve většině pohádek znamená, že dosáhne bohatství prostřednictvím manželství s bohatou osobou.

Společným rysem hlavních hrdinů je zejména jejich vychytralost. Vědí, jak využít pravidel jejich společnosti, aby získali to, co chtějí. Mužští hrdinové se vyznačují svou odvahou a statečností, zatímco ženské hrdinky bývají spíše pasivní, ale zpravidla krásné a pracovitě (Zipes 2002: xxvi).

V 19. století se staly nejoblíbenějšími pohádkou kouzelné, ale je samozřejmě nutné mít na paměti, že sbírky bratří Grimmů obsahují i bajky a mýty, legendy a náboženské příběhy. Tento fakt bývá často opomíjen a kritici berou v úvahu pouze funkci pohádek a to, jaký mají vliv na dětské čtenáře (Zipes 2002: 47).

Heinz Rölleke, jeden z nejpřednějších odborníků věnujících se pohádkám bratří Grimmů, ve svém článku „*Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm in neuer Sicht*“ shrnuje metody práce bratří Grimmů a to, jak vytváří své pohádky (Zipes 2002: 158):

1. Bratři zřídka kdy cestovali na venkov, aby zde sbírali pohádky od zdejšího obyvatelstva. Jejich vypravěči se staly především ženy z bohatých rodin střední třídy.
2. Mnoho pohádek, zejména po publikaci jejich sbírky v roce 1819, bylo převzato z knih.
3. Pohádky nejsou ryze germánské, mají indo-evropský původ.

4. Grimmové měnili a vydávali pohádky tak, aby odpovídaly jejich představám o ideální lidové pohádce a snažili se o to, aby jejich sbírka byla jakýmsi vzdělávacím manuálem adresovaným především dětem z buržoazních rodin.
5. Další úpravy, za které byl odpovědný hlavně Wilhelm, zdůrazňovaly patriarchální autoritu a protestantskou etiku.

Tímto článkem Rölleke demonstruje, že pohádky bratří Grimmů nejsou lidovými pohádkami v pravém slova smyslu, ale jsou pohádkami, které si bratři zvolili podle svého vkusu a přetvořili je do takové formy, která koresponduje s jejich představou o ideální lidové pohádce.

Z toho vyplývá, že pohádky bratří Grimmů by měly být studovány individuálně s ohledem na to, jakými prošly změnami, a měly by být považovány za výsledek práce jak vypravěčů pocházejících ze střední třídy, tak Grimmů, protože všichni hráli obrovskou roli ve vytváření pohádky jako nového literárního žánru.

1.5.3 Náboženské motivy

V některých pohádkách bratří Grimmů se bohatě vyskytují náboženské motivy např. v pohádce *Mariino dítě*. Děj této pohádky začíná podobně jako děj notoricky známé Perníkové chaloupky – v lese žije dřevorubec se ženou a jsou tak chudí, že nejsou schopni ani uživit svou tříletou dceru. Dřevorubci se zjeví Panenka Marie a nabídne mu, že se o jejich holčičku postará, vezme si ji do nebe, kde děvče bude žít spokojeným životem. Když bylo děvčeti čtrnáct let, dala jí Pana Marie do opatrování třináct klíčů od nebeských komnat s varováním, že třináctou komnatu nesmí nikdy odemknout, jinak by byla moc nešťastná. Dívka neuposlechla ani před varováním andělů, otevřela komnatu, kde seděla svatá Trojice, dotkla se jich a její prst se obalil zlatem. Pana Marie dívku kvůli jejímu hříchu vykázala z nebe a za trest dívce sebrala hlas. Dívka na zemi projde krutými zkouškami, ale i přesto se nikdy nepřizná ke svým hříchům. Když má být upálena na

hranici, nepřeje si nic jiného než vyznat se ze svého špatného činu, znova nabyde hlasu a je jí odpuštěno.

Většina pohádek vznikala právě v dobách, kdy náboženství hrálo v životě lidí velice důležitou roli, a proto se pohádky náboženskými tématy přímo nebo nepřímo zabývaly. Bylo tomu tak i proto, že mnoho biblických příběhů je též povahy jako pohádky, které vyprávějí o zázracích, nadpřirozených jevech, silách a bytostech.

Na začátku 19. století, kdy bratři Grimmové poprvé vydali svou sbírku pohádek, sklídila jejich publikace obrovský úspěch především proto, že jejich příběhy zdůrazňovaly morálku v souladu s protestantskou etikou, což tehdejší silně nábožensky založená společnost uvítala

1.5.4 Kritika

Někteří kritici považují pohádky bratří Grimmů za rasistické a sexistické, psychologové a pedagogové se přou o to, zda pohádky bratří Grimmů mají spíše neblahý a škodlivý vliv na děti, nebo zda mají naopak terapeutický účinek, který dětské psychice prospívá. Předmětem zájmu pedagogických debat je především brutalita a krutost, která se vyskytuje v některých pohádkách. Feministická kritika se domnívá, že tyto pohádky popisují ženy jako pasivní a vidí je velice stereotypně a zároveň pohádky podporují zejména patriarchální očekávání (Zipes 2002: 3).

1.5.5 Walt Disney

Je nutné poznamenat, že filmový průmysl Walta Disneyho, který produkoval animované pohádky Sněhurka a sedm trpaslíků (1937), Popelka (1951) nebo Šípková

Růženka (1959), je z jisté míry odpovědný za extrémní popularitu pohádek bratří Grimmů (Zipes 2002: 59).

Pohádky bratří Grimmů zaujímají hlavní pozici nejen v mezinárodním kánonu dětské literatury, ale také v dětských médiích. Pohádková sbírka byla přeložena do 140 jazyků a její další adaptace, které produkoval zejména Disney, ale i další filmové korporace, hrály zásadní roli v socializaci dětí v dnešním moderním světě.

2. African American Folktales

2.1 Sběratelé

2.1.1 Roger D. Abrahams

Roger D. Abrahams, jeden z nejznámějších sběratelů afro-amerických příběhů, je antropolog, folklorista a bývalý prezident American Folklor Society. Ve svých pracích se zaměřuje na kulturní historii Ameriky, zvláště na afro-americké národy a jejich tradice. Do roku 2002 působil na pensylvánské univerzitě, kde vyučoval folkloristiku a později byl jmenován profesorem folkloristiky. Jednou z jeho nejvýznamnějších publikací jsou právě *African-American Folktales: Stories from Black Traditions in the New World*, které byly vydány v roce 1999.

Ve sbírce African American Folktales používá Abrahams zejména materiály, které posbíral ve Spojených státech a Karibiku. Většinu názvů příběhů si vymyslel sám, čímž se pokouší čtenáři přiblížit obsah a samotný ráz příběhu (Abrahams 1999: xv).

V některých případech Abrahams mění a přizpůsobuje slovní obraty a pravopis současnému čtenáři, protože některé výrazy pocházející z 19. století ztrácí svou aktuálnost a nejsou pro dnešní čtenáře známé (Abrahams 1999: xvi). Především z tohoto důvodu přetvořil Abrahams příběhy do standardního nářečí běžných amerických čtenářů, ale i přesto se snaží o zachování jakési duše vyprávěných příběhů

2.1.2 Zora Neale Hurston

Zora Neale Hurston, americká folkloristka, antropoložka a spisovatelka, je považována za jednu z nejpřednějších spisovatelek afro-americké literatury ve 20. století. Hurston procestovala téměř celou karibskou oblast a jižní Ameriku, kde provedla rozsáhlý

antropologický výzkum místních kultur. Povídky, které zde nashromáždila, vydala v díle s názvem *Every Tongue Got to Confess*.

Hurston tyto příběhy uspořádala do sedmnácti specifických kategorií, která jsou zaměřená na různá témata, např. genderové vztahy, rasová nerovnost, zvířecí příběhy, příběhy o stvoření světa a nadpřirozených jevech, atd. Ve svých příbězích Hurston často používá nářečí a rasové nadávky, což odrazuje mnoho současných čtenářů, ale je nutné zdůraznit, že právě to je důkazem autenticity příběhů, které Hurston slyšela od obyčejných lidí, kteří byli často negramotní.

2.1 Vznik a charakteristika příběhů

Většina afro-amerických příběhů vznikla v průběhu 18. a 19. století. Vznik těchto příběhů je úzce spjat se založením otrockých osad a plantáží v Novém Světě a s jejich osvobozením v 19. století. Otroctví, vztah mezi černochoy a bělochy a diskriminace se také staly jedním z ústředních témat těchto příběhů. Černošské příběhy pochází především z území na pobřeží jižní a střední Ameriky a také z oblasti karibské. Je ovšem velmi obtížné určit přesnou dobu vzniku, ze které příběhy pochází, protože afro-americké lidové příběhy, podobně jako evropské pohádky, se tradovaly ústním podáním a jejich autor nebyl znám. Lze určit pouze původ těchto příběhů, tedy africký nebo indoevropský (Abrahams 1999: xv).

Mnoho afro-amerických příběhů začíná podobně jako dobře známé evropské pohádky, ve kterých se objevuje krásná princezna uvězněná ve věži nebo chudý mladík, který se vydá do světa, aby získal zkušenosti, bohatství a našel si ženu. Zde tato podobnost ovšem končí. Ačkoliv mnohé z evropských pohádek a afro-amerických příběhů mají společný původ, v některých motivech se dost liší. Afro-americké příběhy silně kontrastují s indoevropskými pohádkami, ve kterých se hlavní hrdina snaží o polepšení sebe sama. Tyto pohádky mají vždy šťastný konec a nesou v sobě jakési poselství, že morální i fyzické zlo musí být potrestáno. Oproti tomu afro-americké příběhy popisují hlavního hrdinu –

šibala (anglicky *trickster*), který se snaží pomocí svého důvtipu a rozumu získat to, co chce (Abrahams 1999: 18).

2.2 Tradice vyprávění

Tradice vyprávění černošských příběhů se dostala do Nového Světa z míst, kde dříve žili předci otroků, zejména ze sub-saharské oblasti. Důležitost vyprávění příběhů přetrvává u afro-Američanů dodnes. Černošské komunity se snaží o udržení své kultury a identity pomocí společných sešlostí, na kterých zpívají, tančí a vypráví si lidové příběhy (Abrahams 1999: 18).

Afro-americké komunity si tedy i v dnešní době opravdu potrpí na vyprávění příběhů a zvyklostech s touto činností spojených. Oproti tomu v evropském a východoevropském prostředí tento zvyk již zcela vymizel nebo ztratil svou důležitost. Evropané nepovažují pohádky za dědictví lidové kultury, je pro ně pouze součástí dětské literatury bez hlubšího významu.

Samotný akt vyprávění je tedy pro černochoy velice důležitý. Vypravěči se snaží o velmi věrohodné vtažení svých posluchačů do děje, k čemuž používají různé zvukové efekty, mění hlas, zrychlují řeč apod. Při ústním podání má vypravěč sklony k opakování určitých frází, vět a situací a často se opakuje při popisu těch samých postav a znaků. Tato opakování se Abrahams snaží ve svých přepracovaných příbězích eliminovat, protože v písemné formě čtenář tuto nadbytečnost neočekává a hlavně neocení (Abrahams 1999: 10).

3. Srovnání pohádkových postav a charakterů v indo-evropských pohádkách a afro-amerických příbězích

Pohádkové postavy jsou naprosto jednoznačné. Tato polarizace je jasná téměř ve všech pohádkách, např. jeden bratr je hloupý, druhý chytrý, jedná sestra je krásná, druhá ošklivá, jeden rodič je vstřícný a hodný, druhý je zlý – nejčastějším případem je macecha (Černoušek 1990: 20). Je nutné poznamenat, že záporní hrdinové (např. macecha nebo čarodějnice) vymýšlí různé lsti ve svůj prospěch, zatímco v afro-amerických příbězích tyto lsti a podvody slouží spíše k pobavení čtenářů.

V afro-amerických příbězích nelze přesně vymezit typy hlavních hrdinů a charakterů. I přesto ovšem existují postavy, které se v těchto příbězích často opakují. Jedná se o postavy šibalů (mají většinou zvířecí podobu), kteří se nejrůznějšími podvody snaží vyzrát nad ostatními, např. *Brer Rabbit* nebo *Anansi the Spider*. V příbězích se častou setkáváme s postavou otrokáře (*Old Master* nebo *Old Massa*), na kterého vymýšlí jeho černý sluha *John* ty nejpestřejší nástrahy a podvody.

3.1 Mužské a ženské charaktery

3.1.1 Hloupý Honza, otrokář Old Master a jeho sluha John

V mnoha příbězích se objevuje postava mladíka, nejčastěji se jmenuje Honza, který je zpravidla hloupý a naivní. Často je nejmladším synem a jeho bratři i ostatní lidé ho využívají a ponižují. Nicméně, jeho dobrota a naivita mu pomohou překonat všechny překážky a na konci příběhu se mladík zdá být chytřejší a více nadaný, než se zdál a obvykle stoupá jeho sociální status (Zipes 2002: xviii).

Postava černého sluhu Johna se od „českého“ Honzy značně odlišuje, ale i zde se dají najít rysy společné pro oba charaktery. John představuje spíše anti-hrdinu, protože jeho činy se mohou zdát čtenářům až absurdní. Ovšem i John díky troše štěstí a mazanému podvodu mnohdy poráží silnější protivníky.

Tohoto hrdinu je třeba charakterizovat společně s jeho pánem, který je ve většině příběhů nazýván Old Master. Příběhy otrokáře a jeho sluhy jsou nedílnou součástí afro-amerického folkloru. V mnoha příbězích bývá Old Master obětí Johnova podvodu nebo vtipu. Ve většině příběhů je samozřejmě Johnovo chování špatné. Nicméně, tyto modely chování nejsou v příbězích použity proto, aby ukázaly, jak by se lidé chovat neměli (tak tomu bývá v pohádkách bratří Grimmů). Afro-americké příběhy v sobě nesou hlubší význam. Chování otrokáře i sluhy poukazuje na společenské problémy, jako je rasová diskriminace, předsudky a celkové narušení vztahů mezi černochoy a bělochy. Tyto příběhy mají silný podtext, objevuje se v nich mnoho ironie a sarkasmu, což ještě více podtrhuje to, že vztahy afro-Američanů a bělochů jsou otroctvím velice poznamenány. Není příliš běžné, abychom v indo-evropských pohádkách našli témata, která rozebírají tyto společenské problémy. Je třeba zdůraznit, že ač se mohou černošské příběhy zdát absurdní a trapné, nastiňují problémy, které jsou i v dnešní době stále aktuální.

3.1.2 Brer Rabbit a Anansi the Spider

Brer Rabbit a Anansi the Spider vystupují v afro-amerických příbězích jako tzv. *tricksters*, tedy šibalové. Tyto dva charaktery mají několik podobných rysů. Jedná se o menší a zranitelná zvířata, která používají svou vychytralost k tomu, aby uspěli nad silnějšími jedinci. Role těchto charakterů v příbězích není jednoznačná. Mohou představovat zotročené Afričany, kteří se snaží překonat určitou nepřízeň osudu a vyvrát nad svými bílými otrokáři. V tomto kontextu jsou Brer Rabbit a Anansi the Spider považováni za hrdiny lidu. V jiných příbězích reprezentují spíše darebáky a podvodníky, jejichž chování amorální a podlé. Nicméně, ve všech případech tyto charaktery reprezentují určitou formu extrémního lidského chování, ze kterého by se lidé měli poučit, jak se chovat nebo naopak v různých životních situacích.

Je obtížné srovnávat tyto dva charaktery s postavou z indo-evropských pohádek, protože nelze s přesností říci, zda se dají tyto postavy považovat výhradně za kladné nebo záporné hrdiny. Při srovnání se zápornými pohádkovými postavami lze jmenovat například

to, že Brer Rabbit, Anansi the Spider a většina záporných postav vždy jednají ve svůj prospěch, avšak chování těchto postav sleduje odlišné cíle.

3.1.3 Záporné ženské charaktery v pohádkách

Ježibaba je v pohádkách prezentována různě, ale existuje několik obecně platných rysů této postavy. Představuje ošklivou a špatnou ženu, která stojí jednoznačně na straně zla. Tato postava je inspirována mytologickými příšerami (např. Sirény a Harpyje) a folklorními bohyněmi, které představovaly pohlcující a destruktivní aspekty matky země (Černoušek 1990: 82). Dalším typickým záporným ženským charakterem je macecha. Podobně jako ježibaba představuje zlou ženu, která jedná pouze ve svůj prospěch zejména za účelem získání moci a bohatství.

V afro-amerických příbězích lze najít podobné charaktery pouze stěží. Jedním z důvodů může být ten, že obecně černošské příběhy neobsahují tolik magických prvků a nepopisují nadpřirozené a kouzelné jevy v takové míře, v jaké to bývá zvykem v pohádkách.

4 Motivy a témata v afro-amerických příbězích ve srovnání s indo-evropskými pohádkami

4.1 Motiv sourozenecké rivality v pohádce Popelka a příběhu The Singing Bones

4.1.1 Popelka

Příběh Popelky je znám po celém světě. Tato pohádka byla ztvárněna hned v několika formách – např. ve formě opery, baletu, černobílého, barevného i animovaného filmu. U nás se nejvíce proslavila animované verze Walta Disneyho z roku 1951 a také česko-německý film z roku 1973 známý pod názvem Tři oříšky pro Popelku.

V různých adaptacích je popsáno mnoho způsobů, jak Popelka získala šaty a dostala se na královský bál. Avšak původní verze od bratří Grimmů se v některých směrech liší od příběhu, který je notoricky znám po celém světě.

4.1.1.1 Původní verze Popelky od bratří Grimmů

Popelka představuje mladou dívku, která žije společně se svým otcem, nevlastní matkou a dvěma nevlastními sestrami. Už od začátku jejich společného soužití panovala mezi Popelkou a třemi novými ženami v jejich domácnosti jistá nevraživost. Nevlastní sestry Popelku neustále ponižovaly, ubližovaly jí, sebraly jí všechny hezké šaty a nechaly svou mladší sestru spát v popelu u kamen (proto se dívka jmenuje Popelka). Popelka zastávala všechny práce v domácnosti a kolem jejich statku, zatímco se její matka a sestry se věnovaly pouze samy sobě.

Když se Popelčin otec chystal na trh, dívky si u něj poručily šperky, šaty a drahokamy, zatímco Popelka požádala pouze o proutek, o který na cestě zavadí. Proutek zasadila na hrobu své matky, kde z něj vyrostl hezký stromek, na kterém sedával ptáček, který Popelce splnil vše, co si přála. Po krátké době pořádal král třídenní slavnost, na

kteřou pozval dívky z celé země, aby si mezi nimi mohl jeho syn vybrat nevěstu. Ačkoliv si Popelka moc přála jít na tuto slavnost, její macecha jí to zakázala. Popelka šla matčině hrobu a přála si šaty, aby mohla jít také na ples. Když Popelka na slavnost dorazila, nikdo jí nepoznal a princ celou noc tančil jenom s ní. Takto se to opakovalo ještě dva večery, ale Popelka vždy před koncem plesu utekla, aby její macecha a sestřý nic nepoznaly.

Při posledním útěku z plesu Popelka ztratila střeřvíček, a proto se jí princ vydal hned druhý den hledat. Macecha toužila po tom, aby se jedna z jejích vlastních dcer za prince provdala, a proto jedné z nich nařídila, aby si uřízla palec a vešla se do střeřvíčku, podle kterého princ svou nevěstu hledal. Ovšem tuto lest princů vyhradily dvě holubičky, které již dřívě Popelce pomáhaly. To se opakovalo i u druhé sestřý, která si pro změnu musela uříznout patu. Když princ Popelku našel, odvezl si jí na zámek, kde se konala svatba. Na svatbu dorazily i obě sestřý, které se chtěly vlichotit do Popelčiny přízně. To se jim ovšem nepovedlo a dvě holubičky, které je už jednou prozradily, vypíchalý sestřám obě oči.

4.1.2 The Singing Bones

Existuje několik verzí příběhu *The Singing Bones*. Jak je již známo, afro-americké lidové příběhy se předávalý především ústním podáním v mnoha regionech a vypravěči si tyto příběhy velmi často pozměňovali, aby upoutali své publikum. Nepatrné odlišnosti vychází také z toho, jak si příběh přetvářeli samotní sběratelé. Ovšem podstata příběhů je u všech zachována stejná.

4.1.2.1 The Singing Bones podle Rogera D. Abrahamse

Král s královnou měli dvě děti – dceru a syna. Král stárnul a rozhodoval se, kdo bude vládnout jeho království. Jelikož zbožňoval květiny, zadal svým dětem úkol – království přenechá tomu, kdo mu přinese krásnější kytici růží.

Na své cestě sourozenci pokračovali každá jiným směrem a domluvili se, že se opět sejdou na louce, na které se rozdělili. Chlapec bohužel nemohl najít ani jednu květinu.

Opět se setkal se svou sestrou, která našla šest krásných růží, které svázala do kytice. Poté, co to chlapec zjistil, udeřil svou sestru do hlavy, vykopal jámu pod břízou, ve které svou sestru upálil. Chlapec se vrátil zpět domů a předal otci kytici, kterou vzal své sestře. Smutný král čekal, až se vrátí i jeho dcera, ale bohužel se tak nestalo.

Pár dnů na to, pásal pastýř své ovce právě na té louce, kde rostla bříza, pod kterou byla mladá dívka zakopána. Pastýř a jeho pes uslyšeli zpěv, který vycházel ze země pod břízou. Pes vyhrabal ze země kost, která připomínala píšťalu, pastýř na ni zahrál a z kosti se linula tato slova:

„Shepherd boy, shepherd boy,

Don't you know this how you blow?

My brother he has killed me in the woods.

And he took my flowers away.

He dug a hole and buried me

Beneath that willow tree.“

(Abrahams 1999: str.106)

Pastýř odnesl kost ke králi, aby si zpěv také poslechl. Když se král dozvěděl, že jeho dceru zabil vlastní bratr, nechal ho upálit a tak přišel i o jediného syna.

4.1.3 Sourozenecká rivalita

Ústředním tématem v obou příbězích je rivalita mezi sourozenci. Ačkoliv pohádky a lidové příběhy nejsou určeny jenom pro děti, je třeba zdůraznit, že u těchto dvou příběhů by měly být cílovou skupinou právě mladší čtenáři. V pohádce *Popelka* i v příběhu *The Singing Bones* je možné nalézt hned několik hlavních myšlenek, které jsou důležité pro správnou socializaci dětí – jedná se např. o vytváření hodnot, rozpoznání hodnoty vlastní rodiny, touhu po bohatství a moci, potrestání za špatné činy, apod.

Téma sourozenecké rivality je v každém příběhu představováno poněkud jiným způsobem. I přesto, že je Popelka nespokojená s chováním svých nevlastních sester a matky, neodvází se jim postavit a nechává se ponižovat. S tímto postavením v rodině Popelka počítá a není schopná ho změnit. K obratu dochází teprve po zásahu magických sil, díky kterým Popelka získá šaty a může se zúčastnit královského plesu.

V příběhu *The Singing Bones* jsou oba sourozenci na stejné úrovni a čelí totožnému úkolu. Král nevyzdvihuje ani jednoho ze sourozenců a oba musí splnit tentýž úkol. Jedná tak proto, aby mohl království spravedlivě přenechat tomu, kdo jeho úkol splní.

4.1.3.1 Ženské a mužské charaktery

Popelka reprezentuje skromnou a nenáročnou dívku, která je smířená se svým osudem a plní všechny rozkazy, které jí její macecha a nevlastní sestry nakážou. Její role je spíše pasivní (to bývá téměř u všech ženských charakterů v pohádkách bratří Grimmů). Tato pasivita spočívá v tom, že Popelka nemá odvalu postavit se svým nevlastním sestrám, na královském plese se schovává za závojem, aby ji nikdo z rodiny nepoznal. K prozrazení jejího tajemství dochází až poté, kdy Popelku nachází princ, který má jako typický mužský hrdina v pohádkách aktivní roli a jde tvrdě za svým cílem.

Oproti tomu mladá princezna v příběhu *The Singing Bones* se aktivně zhostí svého úkolu a je ochotná bojovat za získání království se svým bratrem. Princezna usiluje o své vítězství poctivě, ovšem netuší, že její bratr svou prohru neunes a pro výhru je ochoten svou sestru dokonce zabít.

Zde je možné srovnat postavu prince z příběhu *The Singing Bones* a postavu macechy z Popelky. Obě tyto postavy představují záporné charaktery, kterým jde o moc a bohatství. V případě prince lze ještě dodat, že jakýmsi hnacím motorem k zabití své sestry je i jeho ego, které by nepřeneslo před srdce to, že princ se nechal porazit od ženy. Nenávist, která ho zachvátila, když zjistil, že prohraje, je záležitostí výhradně prince samotného a jeho touhy po vítězství. Oproti tomu Popelčiny nevlastní sestry mají spíše pasivní roli a jejich matka je využívá jako prostředek k projevení nenávisti vůči Popelce. Matce nezáleží ani tak na štěstí svých dvou dcer, ale spíše na získání bohatství

a společenského postavení. Matka se nebrání tomu, aby oběma svým dcera uřízla část nohy jen proto, aby si obuly střevíček a princ si vzal jednu z nich za ženu. Lze tedy říci, že nevráživost mezi všemi třemi sestrami je vyvolána především jejich matkou.

Postava otce v pohádce *Popelka* do děje příběhu téměř nezasahuje. I přesto, že otec Popelku miluje, neodvažuje se postavit své ženě a vždy se přiklání na její stranu. V kontrastu s tímto charakterem, král v příběhu *The Singing Bones* je zásadový a spravedlivý a je odhodlán potrestat chování svého syna tak, jak si zaslouhuje.

4.1.3.2 Motiv odhalení podvodu

V obou příbězích samozřejmě dochází k prozrazení podvodu a jeho následnému potrestání. V obou případech se z literárního hlediska jedná o personifikaci – v pohádce o *Popelce* podvod vyrazí dvě bílé holubičky svým zpěvem a v příběhu *The Singing Bones* kost, která také „umí“ zpívat. Zde se nabízí otázka, proč právě zpěv byl použit jako prostředek odhalení podvodu. Zpěv, hudba, tanec a hra na hudební nástroje byly a stále jsou nedílnou součástí lidové kultury jak na evropském, tak americkém kontinentě. Folklor byl v době vzniku těchto příběhů pevně ukotven v tehdejší společnosti, a proto se zpěv promítl i do těchto příběhů.

Je nutné poznamenat, že v obou vyprávěních se zpívané verše několikrát opakují, což je typickým znakem ústního vyprávění. Vypravěči opakovali některé pasáže nejenom proto, aby zaujali své posluchače, ale také proto, aby si především mladší posluchači příběh lépe zapamatovali.

4.1.3.3 Motiv potrestání

Špatné činy jsou na konci příběhu potrestány – v obou případech poněkud drsným trestem. Bílé holubičky, které Popelce pomáhaly vybírat hrách z popela a ve většině případů symbolizují čistotu a věrnost, na konci příběhu zastávají téměř opačnou úlohu. Popelčiným nevlastním sestrám vyklovou oči jako trest za jejich nepoctivost a trápení,

kteře Popelce způsobily. Je nutné poznamenat, že tento trest nevychází z Popelčina přání, ale přichází sám jako znak toho, že každé špatné chování by mělo být potrestáno.

V příběhu *The Singing Bones* je ovšem situace jiná. Trest vychází z vůle samotného krále, který se sám rozhoduje, jakým způsobem bude jeho jediný syn potrestán. V tomto případě může u krále dojít ke střetu dvou rolí – role otce a role krále. Jako král by měl svého syna potrestat tak, jak si zaslouží (tedy smrtí), ovšem jako otec nechce přijít o jediného syna. I zde hraje velkou roli zásadovost krále, který by měl dodržet své slovo, a proto se rozhodne pro smrt svého syna upálením.

V obou příbězích je způsob potrestání poněkud drastický. Tato krutost symbolizuje především výstrahu toho, že každé nepřijatelné chování ve společnosti bude potrestáno. Toto poselství s sebou nese vlastně každá pohádka. Ovšem pro afro-americké lidové příběhy není pohádkové úsloví, že každé zlo bude potrestáno a dobro zvítězí, příliš typické. Obecně v těchto příbězích dochází spíše k potrestání jedinců, kteří se různými způsoby snaží vyzrát nad svými protivníky. Zde je nutné zdůraznit, že v příběhu *The Singing Bones* potrestal král především sám sebe tím, že zadal svým dětem poněkud bláhový úkol, který spočíval v tom, které z dětí mu přinese krásnější kytici. Touto volbou přišel o obě děti, což byl pro krále ten největší trest.

4.2 Vztah mužů a žen v pohádkách a afro-amerických příbězích

Jedním z témat, které se dá v pohádkách a afro-amerických příbězích velice dobře srovnávat, je vztah mužů a žen a to, jaké role v těchto příbězích představují. Toto srovnání lze celkem snadno demonstrovat na pohádce *Šípková Růženka* a afro-americkém příběhu *The Man Makes and the Woman Takes*.

Ve známé pohádce o Šípkové Růžence reprezentuje princezna typickou ženskou postavu, která je charakteristická pro pohádky. Zaujímá pasivní roli a pouze čeká na to, až ji princ vysvobodí. V černošském lidovém příběhu *The Man Makes and the Woman Takes* je tomu přesně naopak. Ženská postava bojuje za to, aby byla na stejné úrovni jako muž a je ochotná se svému muži postavit.

4.2.1 Původní verze Šípkové Růženky od bratří Grimmů

Králi a královně se narodila vytoužená dcera. Na počest jejího narození se konala slavnostní hostina, na kterou bylo pozváno dvanáct sudiček. Král ovšem zapomněl pozvat poslední třináctou sudičku – ta se ale dostavila i bez pozvání a vyřkla kletbu. Princezna se v patnácti letech píchne o vřeteno a upadne do hlubokého stoletého spánku. Ačkoliv král nechal všechna vřetena spálit, princezna přesně v den svých patnáctých narozenin bloumala po zámku, vstoupila do malé jizby, ve které ošklivá stařena předla len, Růženka jí nabídla pomoc a jen co se dotkla kolovrátku, píchla se o vřeteno a společně s ní padlo ho spánku i celé království. Zámecká budova obrostla trnitým šípkovým plotem a žádný z princů, který se snažil Růženku zachránit, se přes tento plot do zámku nedostal.

Po dlouhých letech se přece jenom povedlo jednomu z kraleviců se do zámku dostat. Trnitý plot osekal, našel princeznu, políbil ji a ta se hned probudila. Ze spánku se probрал i celý zbytek zámku a ihned se začala chystat svatba. Princ si Růženku vzal a samozřejmě žili šťastně až do smrti.

4.2.2 The Man Makes and the Woman Takes podle Rogera D. Abrahamse

Bůh stvořil muže a ženu, kteří spolu žili v jednom domě. V té době byly žena stejně silná jako muž a uměla ty samé věci. Muž se ženou se často hádali, kdo z nich je lepší a schopnější v různých věcech. Byli ovšem na stejné úrovni a ani jeden z nich nebyl schopný předstihnout toho druhého.

Jednoho dne muž odešel za Bohem a požádal ho o větší moc. Chtěl totiž, aby ho žena poslouchala. Když se muž vrátil, dával ženě různé úkoly, která musela plnit a žena ho vždy poslechla. To jí ovšem nebavilo dlouho, a proto se rozhodla, že se také vydá za Bohem. Požádala ho o více síly, ale Bůh jí nevyhověl. I kdyby jí dal více síly, muž by byl stejně vždy silnější než ona.

Žena byla tak rozčilená, že se rozhodla jít přímo za Ďáblem, kterému celou situaci vylíčila. Ten jí poradil, ať se vrátí zpátky za Bohem a požádá ho o svazek klíčů, který visí na krbu a vrátí se zpět. Žena tak učinila. Ďábel ženě řekl, od jakých dveří tyto tři klíče jsou, a nakázal jí, ať všechny troje dveře zamkne. První klíč byl od kuchyně, druhý od ložnice a třetí od pokoje, ve kterém spalo jejich dítě v kolébce. Když muž zjistil, že se do těchto místností nemůže dostat, běžel za Bohem a žádal od něj ty samé klíče. Bůh mu je nedal a poradil mu, ať poprosí svou ženu. Od té doby spolu muž se ženou začali komunikovat a jejich síly se opět vyrovnali.

4.2.3 Aktivita a pasivita ženských charakterů

Z obsahu těchto dvou příběhů je jasně viditelná odlišnost chování ženských postav. Charakter postavy Šípkové Růženky je typický téměř pro všechny ženské postavy v pohádkách bratří Grimmů. Růženka představuje krásnou a milou dívku, které je už od narození předurčeno neštěstí. Toto zlo je zde prezentováno formou kletby, kterou nad princeznou vznesla zlá sudička. Růženka není schopná proti tomuto prokletí bojovat a nějak se mu bránit. Poté, co se kletba vyplní, musí princezna pouze čekat na to, až ji princ vysvobodí. Pro pohádky charakteristický prvek toho, že tyto ženské postavy mají pasivní roli, se v pohádce o Šípkové Růžence opět potvrzuje.

Jinak tomu je v afro-americkém příběhu *The Man Makes and the Woman Takes*. Žena v tomto příběhu není spokojená se svým postavením a rozhodne se aktivně vystoupit proti svému muži. Žena sice nikdy nebude mít takovou sílu jako muž, ale použije proti němu jiné zbraně. Tento příběh naznačuje, že vztahy žen a mužů jsou občas složité a pro páry není jednoduché najít společný kompromis. Přestože jsou muži silnější, ženy používají své metody k tomu, aby nad muži občas měli navrch.

Na tomto příběhu lze samozřejmě demonstrovat i další témata a motivy, např. náboženské přesvědčení nebo sexualitu mužů a žen. Žena v tomto příběhu moc dobře věděla, že pokud svému muži odepře jídlo, společně strávené noci a tím pádem i sex, tak se její muž po nějaké době jejím požadavkům podřídí. V příběhu se dá velice dobře pozorovat

občasná rivalita mezi muži a ženami a především snaha žen o to, aby nebyly považovány za pouhé hospodyně a svým postavením se vyrovnaly mužům.

Důležité jsou v tomto příběhu postavy Boha a Ďábla. Afro-Američané bývají většinou dost nábožensky založení a k Bohu se často obrací. Příběh *The Man Makes and the Woman Takes* zasadil Abrahams do tématického celku své sbírky, který se nazývá *Getting Things Started: How The World Got Put Together That Way*. Tato část obsahuje příběhy, které popisují, jak vznikl svět a jak Bůh zařídil fungování věcí, vztahů, apod. V některých případech je zajímavé a vtipné to, jakou měli černoši fantazii a jak si vysvětlovali vznik světa. Je nutné zdůraznit, že i když tento příběh popisuje to, jak se vlastně utvářely vztahy mezi muži a ženami, je určen především starším čtenářům, kteří jsou schopni rozpoznat i myšlenky skryté mezi řádky.

Závěr

Hlavní náplní této bakalářské práce bylo porovnat klasické pohádky bratří Grimmů s afro-americkými lidovými příběhy, hlavní témata a motivy těchto příběhů a vybrané charaktery. Dále tato práce také popisovala původ a vznik těchto příběhů, činnost sběratelů a to, jak se příběhy díky sběratelské práci měnily a transformovaly. V následujících odstavcích budou shrnuty jednotlivé kapitoly a jejich hlavní myšlenky.

První kapitola popisuje rozdíl mezi literární a lidovou pohádkou a vztah lidové slovesnosti k těmto pohádkám. Věnuji se i definování pohádky jako samostatného literárního žánru a struktury pohádek, která je stejná téměř u všech příběhů bratří Grimmových. Hlavním těžištěm této kapitoly je především práce bratří Grimmů a jejich sběratelská činnost. Je zde popsáno, jakým způsobem bratři shromažďovali pohádky, kde čerpali svou inspiraci a také jaké osoby se staly jejich zdroji informací. Řeší se zde také kritické pohledy na práci bratří Grimmových. Do první kapitoly jsem zařadila některé z hlavních myšlenek a motivů, které se vyskytují v pohádkách bratří Grimmů. Nechybí zde ani zmínka o filmovém průmyslu Walta Disneyho, který se zasloužil o rozšíření pohádek bratří Grimmů téměř po celém světě.

Druhá kapitola nás seznamuje s afro-americkými lidovými příběhy, jejich původem a vznikem a jejich obecnou charakteristikou těchto. Ačkoliv Roger D. Abrahams a Zola Neale Hurston nejsou jediní sběratelé černošských příběhů, zařadila jsem je do této kapitoly jako ty nejvýznamnější, kteří se svou činností zasloužili o rozšíření afro-amerických lidových příběhů. Dále se v této kapitole zabývám ústním podáním černošských příběhů, jelikož tradice vyprávění je pro afro-americké kultury velice důležitá a trvá do dnešní doby.

Třetí kapitola si kladla za cíl porovnat vybrané pohádkové postavy s charaktery v afro-amerických příbězích. Zabývám se zde mužskými a ženskými postavami, jejich kladnými a zápornými charaktery a jejich hlavními rolami v příbězích. Tato kapitola srovnává především odlišné rysy těchto postav a to, jaký význam mají tyto postavy pro příběhy. Jsou zde představeny i zvířecí charaktery, které se objevují v afro-amerických příbězích (Brer Rabbit a Anansi the Spider).

Poslední kapitola této bakalářské práce se věnuje některým z vybraných témat, která se objevují v pohádkách bratří Grimmů a afro-amerických příbězích. Jedná se o motiv sourozenecké rivality, který se objevuje v pohádce *O Popelce* a černošském příběhu *The Singing Bones*. V těchto příbězích porovnávám i další motivy, např. motiv podvodu a jeho následného potrestání. V další části této kapitoly se zaměřuji na vztah mužů a žen, jejich charaktery a role. Toto téma je demonstrováno na pohádce *O Šípkové Růžence* a příběhu *The Man Makes and the Woman Takes*. Po porovnání těchto příběhů je evidentní pasivita ženských postav v pohádkách bratří Grimmů a naopak jejich aktivní role v afro-amerických lidových příbězích.

Po celkovém srovnání pohádek bratrů Grimmových a afro-amerických příběhů lze vyvodit některé závěry, které ukazují značnou odlišnost těchto příběhů. Ačkoliv jsou původní pohádky bratří Grimmů známé svou krutostí a poněkud drsným potrestáním zla, jedná se o typické pohádkové příběhy, ve kterých dobro vždy zvítězí a hlavní hrdina získá svou odměnu v podobě sňatku a bohatství. Do děje v pohádkách vždy zasahuje určitý magický činitel nebo nadpřirozená síla, která pomáhá hlavnímu hrdinovi k dosažení cíle. Oproti tomu afro-americké lidové příběhy se drží více při zemi. Magický činitel do děje příběhu zasahuje velmi zřídka a hlavní hrdina dosáhne cíle pomocí své mazanosti a důvtipu. Zde je nutné poznamenat, že černošské příběhy nekončí vždy šťastně. Pečlivý čtenář jistě pozná, že většina těchto příběhů má v sobě ukotven určitý společenský problém, např. rasovou diskriminaci, otroctví nebo vztah mužů a žen.

Nicméně lze říci, že jak pohádky bratří Grimmů, tak afro-americké lidové příběhy s sebou nesou určité ponaučení, nebo alespoň symbol toho, jak by se člověk měl, nebo naopak neměl chovat. Záleží pouze na čtenářích samotných, jak si tyto příběhy vyloží a jak pochopí jejich hlavní podstatu.

Summary

The main aim of this thesis was to compare traditional Brothers' Grimm fairytales with African American Folktales, their main themes, motifs and characters. This theses described the formation and development of the tales and the work of the collectors. This particular summary will summarize the most important factors from each chapter.

The first chapter describes the difference between literary and folk fairytale and the relationship between the folk literature and these tales. It also defines the fairytales in general and describes the structure of these tales. The primary concern of this chapter is the Grimm Brothers' work and their collecting activity. It describes the way of their work, their inspiration and sources of information. There are also included the critical views on the work of Brothers Grimm. The main thoughts and motifs of Grimm Brothers' fairytales are classified in this chapter. The work of Walt Disney's film industry is also mentioned.

The second chapter introduces the African-American folktales and their origins. Although Roger D. Abrahams and Zola Neale Hurston are not the only collectors of these tales, they are included in this work as the most important collectors who contributed to the expansion of the African-American Folktales. In the second chapter, it deals with the oral tradition of the tales, because the storytelling is very important for the African-American communities.

The main aim of the third chapter was to compare the characters in the Grimm Brothers' fairytales and African-American folktales. It deals with the male and female protagonists, their positive and negative characters and roles which they play in the stories. There is also introduced the animal protagonists as Brer Rabbit and Anansi the Spider.

The last chapter of this thesis deals with some themes, which are included in the Grimm Brothers' fairytales and African-American folktales, such as the sibling rivalry which is illustrated on the fairytale *Cinderella Story* and the negro story called *The Singing Bones*. I also compare another motifs such as the trickery and its punishment. Another theme of this chapter is the relationship between men and women, their characters and roles. This topic appears in the fairytale *Sleeping Beauty* and the African-American story *The Man Makes and the Woman Takes*.

After the overall comparison we can draw some conclusions, which shows the considerable differences of these tales. Although the Grimm Brothers' fairytales are known for their cruelty, these tales are typical fabulous stories in which the good always win and the main protagonist gets his reward. There is always some magical factor or supernatural power in the fairytales, which helps the main protagonist to achieve his goals. On the other hand in the African-American folktales the main protagonist gain his aim due his wits and cunning. It is not a rule that Negro folktales always end happily. It is evident that the most of the tales describes some social problem such as racial discrimination, slavery or relationship between men and women.

However, both Grimm Brothers' fairytales and African-American folktales express some suggestion and learn how one should behave. It depends only on the readers how to interpret these suggestions.

Bibliografie

Primární literatura:

ABRAHAMAS, Roger D. *African American folktales: stories from Black traditions in the New World*. New York: Pantheon Books, xxii, 327 p. ISBN 03-757-0539-2

GRIMM, Jacob Ludwig Karl, GRIMM, Wilhelm Karl. *Pohádky*. [Il. J. Šerých ; z něm. orig. přel. J. Fučíková ; dosl. J. Stromšík]. 2. vyd. Praha: Odeon, 1988. 285 s., barev.ilustr. (Klub čtenářů).

Sekundární literatura:

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, 335 s. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-710-6290-1

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7095-X

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha, 1990. ISBN 80-000-0060-1

HURSTON, Zora Neale, Foreword by John Edgar WIDEMAN a Ed. and with an introd. by Carla KAPLAN. *Every tongue got to confess*. 1st ed. New York: Perennial, 2002. ISBN 0-06-093454-9.

Slovník literární teorie. [Red. Štěpán Vlašín]. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. 465 s.

ZIPES, Jack. *The Brothers Grimm: from enchanted forests to the modern world*. New York: Palgrave Macmillan, 2002. ISBN 03-122-9380-1.

ZIPES, Jack. *The Oxford companion to fairy tales: [the western fairy tale tradition from medieval to modern]*. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 01-986-0509-9.